

הנהגה תורנית קשובה

שׁוֹרְשֵׁי מְשֻׁנֵי נוֹפִים שׁוֹנִים

ישראל ויהדות התפוצות – הרב דני סגל

1. א וַיֹּאמֶר ה' אֶל-אַבְרָם לֵךְ-לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְמֹלְדֹתֶיךָ וּמִבְּיַת אָבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָרָאָךְ ב. וְאָעֲשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרָכְךָ וְאֶגְדָּלְהָ שְׁמִי וְהָיָה בְּרָכָה ג. וְאֶבְרַכְךָ מִבְּרָכֶיךָ וּמִקְלָלֶיךָ אֲאָר וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל מְשֻׁפָּחֹת הָאֲדָמָה. בראשית, פרק יב, פסוקים א-ג

אמר רבי אביון, משל לצלוחית של פליטון (בושם) הנתונה בבית הקברות ולא היה אדם יודע ריחה. מה עשו? נטלוה וטלטלוה ממקום למקום והודיעו ריחה בעולם. מדרש תנחומא, פרשת לך לך, סימן ג

2. אורן לאה גולדברג

I remember those snow-capped mountains
and a song on FM 93
oh my darlin' I have grown with you
but my roots on both sides of the sea

כָּאֵן לֹא אֶשְׁמַע אֶת קוֹל הַקּוֹקֵיחַ.
כָּאֵן לֹא יִחַבֵּשׁ הָעַץ מְצַנְנֶת שְׁלֵג,
אָבֵל בְּצֵל הָאֲרָנִים הָאֵלֶּה
כָּל יַלְדוֹתַי שְׁקֵמָה לְתַחִיחַ.

אולי רק צפרי-מסע יודעות-
כִּשְׁהוּ תְּלוּיּוֹת בֵּין אֲרָץ וְשָׁמַיִם -
אֵת זֶה הַכָּאֵב שֶׁל שְׁתֵּי הַמּוֹלְדוֹת.

צֶלְצוֹל הַמְּחַטִּים : הִלֵּה הָיָה
אֶקְרָא מוֹלְדֵת לְמֶרְחֵב-הַשְּׁלֵג,
לְקֶרַח יִרְקֶק כּוֹבֵל הַפֶּלֶג,
לְלִשׁוֹן הַשִּׁיר בְּאֲרָץ נְכָרֶיחַ.

אֲתֶכֶם אֲנִי נִשְׁתַּלְתִּי פְּעַמִּים,
אֲתֶכֶם אֲנִי צְמַחְתִּי, אֲרָנִים,
וְשָׁרְשֵׁי בְּשֻׁנֵי נוֹפִים שׁוֹנִים

3. בכל העולם ילדים קוראים ברצון רומנים היסטוריים. שם, יודעים אתם, מעשים ועלילות גדולות, גיבורים. לוחמים וכובשים עזי-לב ועזי-נפש. במלה אחת, עולם מלא גבורה. והנה דוקא כאן, בארץ ישראל. הילדים שלנו אינם רוצים לקרוא [...] אני התעניינתי. כן, הם קוראים, אבל רומנים היסטוריים של הגויים ולא של היהודים. מדוע זה ככה? זה לא לחינם, זה לא סתם ככה. פשוט, ההיסטוריה היהודית משעממת, לא מעניינת. אין בה לא מעשים ועלילות. לא גיבורים וכובשי-עולם, לא שליטים ובעלי-מעשים ואדוני כל המעשים, רק ציבור של דוויים וסחופים, נאנחים ובוכים ומבקשי רחמים. הסכימו בעצמכם שזה לא מעניין. לכל הפחות לא מעניין. אני בכלל הייתי אוסר ללמד לילדים שלנו את ההיסטוריה היהודית. לאיזה שד ללמד אותם קלון אבותיהם? אני פשוט הייתי אומר להם: "חברה! לנו אין היסטוריה! מיום שגלינו מארצנו אנחנו עם בלי היסטוריה. אתם פטורים. לכו לשחק בכדור-רגל..."

חיים הזז, הדרשה, עם עובד, 1944

4. אי תלות של אביר נוסע

לפיכך, שלא כאגדת המוצא על שאר אומות העולם, מתחילה אגדתו של עם עולם [=העם היהודי] לא באוטוכוניה, רק אביו של מין האדם לוקח מן האדמה, ואף הוא בגופו בלבד; ואילו אבי האומה הוא גר שבא מרחוק. בצו האלוהי אליו, לצאת מארצו וממולדתו אל הארץ אשר יראה לו

בית הלל

הנהגה רבנית קשובה

ע"ר 58-0559441, ת.ד 9725 ירושלים

office@beithillel.org.il

הנהגה תורנית קשובה

האלוהים, פותחים דברי ימיו של ישראל, כפי שמסופרים הם בכתבי הקודש. ולעם הוא נעשה, הן בדמדומי ימי קדמותו והן לימים לאורה המלא של ההיסטוריה, בגלות, תחילה במצרים, ולאחר מכן בבבל. ואילו המכורה, זו שאומה מאומות העולם תוקעת בה את משכנה ואת מחרשתה, עד שכמעט היא שוכחת ש'היות עם' משמעה עוד משהו נוסף לישיבה על אדמתה - לעם עולם לא ניתנה מעולם מורשה במובן זה; אינו זוכה להיוושן בארץ. הוא שומר תמיד על אי תלות של אביר נוסע, ושעה שהוא משוטט במרחקים לרגל מסעותיו והרפתקאותיו ונושא את נפשו אל המכורה שנטשה, הוא נאמן לארצו יותר משהוא נאמן לה בזמנים שהוא יושב עליה. לפיכך לעומקו של דבר, שלו היא רק כארץ געגועיו - כארץ הקודש. לפיכך אף בשבתו על אדמתו - שלא כשאר האומות - יעורער על זכות קניינו המלאה במולדתו: אין הוא אלא גר ותושב בארצו; 'כי לי הארץ' אומר לו אלוהים; קדושת הארץ מפקיעה אותה מחזקתו התמימה אף בשעה שיכול הוא להחזיק בה.

פרנץ רוזנצוויג, כוכב הגאולה, ג, ספר ראשון (תרגום מגרמנית יהושע עמיר), מוסד ביאליק, מכון לייאו בק, ירושלים 1970, עמ' 324-325

5. הטבע העצמי לנו הוא טבע ארץ ישראל

אנחנו שואפים לשוב אל החיים והיצירה העצמיים, ואין חיים ויצירה עצמיים לאומה אלא ממקור החיים והיצירה שלה - מהטבע העצמי שלה, ואין חיים ויצירה עצמיים שלמים ליחיד באין חיים ויצירה עצמיים לאומתו, יוצרת נשמתו האנושית. הטבע העצמי לנו הוא טבע ארץ ישראל. הוא טבע אותנו בחותמו טביעה שלא תמחה לא מגופנו ולא מרוחנו, כל עוד אנחנו מרגישים בנו זיק של חיים עצמיים. עצמות זו די כוח בה לעמוד בפני כל השפעה מבחוץ, מרוח טבע אחר, כל עוד היא בת חורין ופועלת, מעכלת על פי דרכה מה שהיא בולעת מבחוץ. טשטוש צורתנו הלאומי - ועמה גם האישית של אישי האומה, כי הא בהא תליא - טשטוש צורתנו צפוי לנו בארצות פיזורינו, כל עוד הן בשבילנו גלות, כל עוד אנחנו רק נפעלים מחייהם של אחרים, מושפעים מיצירתם של אחרים, כאין יכולת לסגל לנו מהם מה שיש לסגל על פי דרכנו, באין לנו כוח קניין עצמי, באין לנו מקור חיים ויצירה עצמיים, לשלם בעדו משלנו ... מאותה השעה ובמידה שהכרתנו העצמית הולכת ומתרחבת בקרב העם והרגשתנו העצמית הולכת ומתעמקת, ובמידה שעבודתנו לתחייתנו בארץ ישראל, הולכת ומתקדמת - מאותה השעה ובאותה המידה אין ארצות העמים, שבני עמנו פזורים שם, בשבילנו גלות, כי אם ארצות מגורים, שבני עמנו גרים שם, כדרך שבני עמים אחרים גרים בארצות שמחוץ לארצם. אז אין עוד היהודים, הגרים באותן הארצות, רק נפעלים, רק מושפעים, כי אם גם פועלים ומשפיעים, משפיעים לא רק מה שקיבלו מהאחרים וטחנוהו בסברתם או בדמיונם, כי אם משפיעים משלהם, מעצמותם.

א"ד גורדון, 'עבודת התחייה בארצות הגולה', בתוך: גורדון, האומה והעבודה הספרויה הציונית תשי"ז, עמ' 264-265.

בית הלל

הנהגה רבנית קשובה

ע"ר 58-0559441, ת.ד 9725 ירושלים

office@beithillel.org.il

6. התקוה

כָּל עוֹד בְּלִבְבֵּי פְּנִימָה
נִפְּשׁ יְהוּדֵי הוֹמָיָה,
וּלְפָאֲתֵי מִזְרַח קִדְיָמָה
עַיִן לְצִיּוֹן צוֹפֵיָה

עוֹד לֹא אֲבָדָה תִּקְוַתְנוּ,
הַתִּקְוָה בֵּת שְׁנוֹת אֲלֵפִים,
לְהִיּוֹת עִם חִפְשֵׁי בְּאַרְצֵנוּ,
אֶרֶץ צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם.

7. פה בארץ חמדת אבות ישראל דושמן

פֹּה בְּאַרְצֵי חֲמֻדַּת אֲבוֹת
תִּתְגַּשְׁמְנָה כָּל הַתְּקוּוֹת,
פֹּה נִתְקָה וּפֹה נִצָּר,
חַיֵּי זֶהר חַיֵּי דְרוֹר,
פֹּה תִּהְיֶה הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה,
פֹּה תִּפְרַח גַּם שְׂפַת הַתּוֹרָה.

נִירוּ נִיר, נִיר, נִיר,
שִׁירוּ שִׁיר, שִׁיר, שִׁיר,
גִּילוּ גִיל, גִּיל, גִּיל,
כְּכָר הַנְּצוּ נְצָנִים.

נִירוּ נִיר, נִיר, נִיר,
שִׁירוּ שִׁיר, שִׁיר, שִׁיר,
גִּילוּ גִיל, גִּיל, גִּיל,
עוֹד יָבוֹאוּ זְרָעוֹנִים.

8. "כי גרים ותושבים אתם עמדי. יש לומר בזה בדרך רמז להבין זה על פי ששמעתי מחכם אחד על פסוק 'גר אנכי בארץ אל תסתור ממני מצותיך' (תהלים קי"ט, יט) כי ידוע מן איכות טבע העולם כי מי שהוא גר אין לו עם מי לדבק ולקרב עצמו ולספר לו כל מאורעותיו וכל לבו, שאין לו חבר לא ישראל ולא גוים. אך כשרואה חבירו הגר, אזי מספר כל אחד בפני חבירו כל מאורעותיו. וידוע הקב"ה הוא כמו גר בעולם הזה שאין לו על מי להשרות שכינת כבודו יתברך כי זעירין אינון וכו', והוא שהתפלל דוד המלך ע"ה גר אנכי בארץ. היינו אני גם כן איני רוצה להיות תושב בעולם הזה ואני רק כגר בעולם הזה, ולכך אל תסתור ממני מצותיך כמו גר אחד בפני חבירו שמספר לו כל לבו. וזה יש לומר הרמז בפסוק: 'כי גרים ותושבים' כשתהיו בבחינת גר בעולם הזה ותושב בעולם הבא, אז אתם עמדי. כי אני גם כן גר בעולם הזה. כנ"ל. וממילא אל אסתיר מכם מצותי כנ"ל. והבן" (דגל מחנה אפרים בהר).

9. ונתתי נגע צרעת - תני רבי חייא וכי בשורה היא להם שבאין עליהם נגעים, תני רבי שמעון בן יוחאי כיון ששמעו כנענים שישראל באים לארצם, עמדו והטמינו כל ממונם בכתלים ובשדות, אמר הקב"ה לא הבטחתי לאבותיהן שאני מכניס את בניהם לארץ חרבה אלא לארץ מלאה כל טוב הה"ד ובתים מלאים כל טוב וגו', מה הקב"ה עושה מגרה בתוך ביתו נגעים והוא סותרו ומוצא בו סימא, שדהו נשדפה ומתוך שהוא הופכה מוצא תחתיה סימא ילקוט שמעוני תורה פרשת מצורע רמז תקסג

הנהגה תורנית קשובה

10. וכן עלי לומר שהייתי בכל זמניה של הגלות. אני אומר זאת באיחור מסוים. כן. נסיתי למען האמת להתרחק מהם. מהגלות. זה היה השם השנוא, הרחוק, הלא נתפס, העונש הכופה עלי את הזהות הנוספת. הן שמעתי את יודקה של הזז אומר גם לנו, לתלמידי הכיתה בבית הספר התל-אביב, שאין לנו היסטוריה, שאחרים עשו את ההיסטוריה שלנו, שנלך לשחק כדורגל.

וכך עשיתי, שיחקתי על מגרשי הכדורגל בעירנו, ברגליים יחפות, בסנדלים. אך מישהו דאג להזכיר לנו ללא הרף מי אנחנו ומי הם אבותינו. זה לא היה קל. ובעודנו כאן על החולות הלוהטים האלה, בין משוכות הצבר והשקמים, בין האוהלים והצריפים והבתים העומדים בבינינים, והגגות נוטפי המים, הוליכו אותנו הסיפורים שבעל פה והספרים לרומא ומגנצא וקרודובה, אל היהודים והיהודיות. וכל היינו עם הסוחרים ובעלי המלאכה והרבנים והגאונים, עם הפילוסופים והמשוררים ויועצי הסתרים, עם הרופאים וצורפי הזהב, עם נושכי הנשך והאסטרולוגים. היינו, על כרחנו היינו, עם מקדשי השם.

[...] לא הניחו לנו להיות מקומיים בלבד. סיפורים ואותיות השיבנו לשם מאז ילדותנו. אחר באו הזמנים האחרים וכבר ידענו מ'דע אישי' את האנטישמיות הפרועה, את מצדעי המגפיים, את השירים הניחרים כמבוא לאסון הבלתי נמנע שסופו אפר.

ואני באתי לשם ככלות הכול, אל הפגישה ההיא ששינתה את חיי.

חיים גורי, עם השירה והזמן, (מוסד ביאליק, הקיבוץ המאוחד 2008), עמ' 131-130

בית הלל

הנהגה רבנית קשובה

ע"ר 58-0559441, ת.ד 9725 ירושלים

office@beithillel.org.il